

Список використаних джерел

1. Доманицький В. Тарас Шевченко (Синтетично – націоналістичні студії його життя й творчості) / В. Доманицький. — Чикаго — Іллінойс, 1961. — 116 с.
2. Зайцев П Життя Тараса Шевченка / П. Зайцев. — 2-е вид. — К. : Обереги, 2004. — 480 с.
3. Клочек Г. Поезія Тараса Шевченка : сучасна інтерпретація : навч.-метод. посіб. / Г. Клочек. — К. : Освіта, 1998. — 237 с.
4. Луців В. Педагогічна праця Тараса Шевченка / В. Луців. — Торонто — Онтаріо, 1959. — 47 с.
5. Сивачук Н. М. Міфологема «Могила» у творчості Тараса Шевченка періоду 1837—1847 р.р. / Н. Сивачук // Наукові записки. — Вип. 56. — Серія : Філологічні науки (літературознавство). — Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2004. — С. 372—379.
6. Степанишин Б. І. Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка в школі : метод. посіб. для вчителів / Б. Степанишин. — К. : Проза, 1998. — 384 с.
7. Чмелик Р. Виховна функція української сім'ї в другій пол. XIX — на поч. XX ст. / Р. Чмелик // Народознавчі Зошити. — 1995. — № 2. — С. 95—99.
8. Шевченко Т. Усі твори в одному томі / Т. Шевченко. — К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2006. — 824 с.

О. SANIVSKYI

Uman

PEDAGOGICAL ASPECTS OF T. SHEVCHENKO'S WORKS

The article analyzes T. Shevchenko's ideas of training and teaching of young people on the basis of Ukrainian national educational and cultural traditions.

Key words: pedagogical ideas, Ukrainian folk song, Ukrainian folk culture, national education.

О. М. САНИВСКИЙ

г. Умань

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ТВОРЧЕСТВА Т. ШЕВЧЕНКО

В статье анализируются идеи Т. Шевченко об обучении и воспитании молодёжи на основе национальной педагогической и культурной традиции украинцев.

Ключевые слова: педагогические идеи, украинская народная песня, украинская народная культура, национальное воспитание.

Стаття надійшла до редколегії 15.08.2014 р.

УДК 821.161.2-1Жил(045)

К. Г. САРДАРЯН

м. Харків

Karina-Sard@yandex.ru

МОРАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ ТВОРЧОСТІ І. В. ЖИЛЕНКО

У розвідці проводиться осмислення, репрезентація фактологічного і художнього матеріалу, що стосується життєвого і творчого шляху видатної української поетеси – І. В. Жиленко в культурному контексті. Доведено, що її творчість є зразком української літератури, в якому репрезентовано домінуючі національної ментальності. Заслуга І. В. Жиленко не лише в тому, що вона довела необмежені можливості українського поетичного слова, а й у тому, що висловила передові, гуманістичні ідеї свого часу у всій їх суперечливості.

Ключові слова: життєвий шлях, літературна діяльність, оцінка творчості, шістдесятництво.

Видатна українська поетеса Ірина Володимирівна Жиленко – одна з визнаних майстрів національної літератури. Її ім'я увійшло в історію української поезії на початку 60-х років минулого сторіччя і до теперішнього часу є об'єктом уваги літературної критики. Разом з тим слід підкреслити, що відсутність спеціальних монографічних досліджень не дає можливості цілісно осмислити ідейно-естетичну природу жиленківської поезії, прози, її громадську діяльність.

Невичерпне багатство художніх засобів, складність і глибина творчої індивідуальності

мисткині недостатньо висвітлені. Ця обставина обумовлює необхідність комплексного вивчення в історико-теоретичному прочитанні творчості І. Жиленко. Також відзначені «білі плями» в літературознавстві не дозволяють оцінити художній внесок поетеси у національну літературу. Видається, що необхідність наукового осмислення зазначених художньо-мистецьких обставин переконливо визначають актуальність цієї наукової розвідки.

Творчість І. Жиленко знайшла відображення у працях вітчизняних літературознавців. Зокрема, її доробку присвячені розвідки

М. Жулинського, О. Никанорової, Г. Гордасевич (рад. період), Д. Дроздовського, М. Коцюбинської, Д. Кишинівського, В. Сулими, А. Макарова, М. Павленко, Г. Штоня, М. Штолько, К. Сардарян.

Пропонована розвідка є частиною нашого монографічного дослідження, присвяченого вивченню літературної творчості І. Жиленко. У роботі події чи факти, констатовані в просторі літературного контексту, набувають значення як частина цілісної студії. Проводиться осмислення, репрезентація фактологічного і художнього матеріалу, що стосується життя і творчості І. Жиленко в культурному контексті. Метою дослідження є аналіз художньої творчості І. Жиленко на історико-культурному тлі. Розкриття поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: висвітлити життєвий шлях мисткині у зв'язку з процесом творчого становлення І. Жиленко в розвитку вітчизняної літератури; обґрунтувати роль і місце поетеси в українській літературі.

Ірина Володимирівна Жиленко народилася за два місяці до початку війни – 28 квітня 1941 р. у Києві. Ті найстрашніші воєнні роки маленька Ірина не пам'ятала (війну, втечу сім'ї з Києва, мандрівку пішки на Черкащину, на батьківщину матері і бабусі, потім – назад, до Києва), оскільки свідоме життя поетеси припало на мирний час. Але повоєнне дитинство на вулиці Микільсько-Ботанічній під Ботанічним садом пам'ятає гостро. Старі Київські дворики були тим оточенням, у якому формувалася поетична натура дівчини. Співати та переповідати в маленької Іринки виходило якнайкраще, з дитинства вона любила влаштувати концерти і вистави. Пригадуючи дитинство, І. Жиленко іронізує: «А десь у класі третьому стала «жертвою Тарзана», бо, перелітаючи з дерева на дерево з моторошним тарзанячим зойком, зірвалась і впала, отримавши струс мозку. Після чого і почала писати вірші...» [2, 76].

З дитячих років І. Жиленко мріяла стати письменницею. Поетична суть поетеси пробивається в перших її віршових спробах: «Добра радість – гуркіт, дзвони! – / В серці квітне пелюстком. / І причісує газони / Вітер теплим язиком. / Каблучки мої веселі / Так вицокують привітно. / Парки, сонце, каруселі... / Квітень!» [2, 80].

Поетеса обминає згадування лихого. Пригадує русифікацію Києва. Розмовляти українською мовою було соромно. Бабуся і дід розмовляли українською мовою Черкащини. Школу юна Ірина не любила. Теплі спогади шкільного періоду стосуються вчительки української мови та літератури – Діни Іванівни Попель, якій пані Ірина завдячує україномовністю і всім своїм українством. Радощі поетеси приносили мрії про літо в Стецівці, читання книг та перші спроби віршування. Весна сімнадцятиріччя поетеси ознаменувалася появою віршів у «Київській правді» з передмовою Валентина Лагоди.

Навчалася і працювала одночасно. Закінчила вечірнє відділення Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Спочатку працювала вихователькою в дитячому садку, потім – у редакціях газет «Молодь України», «Літературна Україна», журналу «Ранок». На сторінках цих видань почали з'являтися перші твори І. Жиленко. Професійно займалася вокалом в університетській оперній студії, танцювала у «Веснянці», гарно малювала, але свідомо зреклася цих талантів, хоча їй пропонували перейти з університету до консерваторії. Таке рішення вона прийняла й тому, що усвідомлювала – декілька справ не можливо довершувати ідеально. Своє життя мисткиня поклала на те, щоб виростити дітей і працювати на ниві літератури.

Творчий шлях Ірина Володимирівна почала в добу «шістдесятництва». Брала активну участь у культурному відродженні шістдесятих років. Була членом Клубу Творчої молоді, Спілки письменників України, виступала на літературних вечорах. У роки репресій над інакодумцями родина Дроздів-Жиленко зазнавала утисків, результатом яких було «заслання» до армії Володимира Дрозда, звільнення з роботи І. Жиленко, недрукабельність творів подружжя. У 1964 р. вийшли друком дві книги І. Жиленко – «Достигають колосочки» (для дітей) і нариси «Буковинські балади», а вже 1965 р. – поетична збірка «Соло на сольфі», яка викликала чимало поляричних суджень у радянській критиці. Героїня збірки була людиною почуттів, могла радіти життю, елеґійно сумувати, маючи на це відомі тільки їй причини. Цю збірку не сприйняли радянські письменники, що визначали для поета об-

межений простір існування, в якому ліричний суб'єкт міг сміятися і плакати з дозволу.

У 1964 р. становлення творчості І. Жиленко оцінив Р. Корогодський. Під враженням від віршів мисткині він пише Володимирі Дрозду: «Поезія Ірини Жиленко національна не за крикливими освідченнями, а за внутрішньою структурою образного мислення. Музика слів, духмяність повітря, ласкавість, м'якість сонечка і рвучкі пориви злих вітрів, мінливість води, її швидкоплинність, як і часу, природи, – все це характеризує її поезію як явище національне у масштабі виміру загальних людських цінностей» [2, 335].

Ірина Жиленко – автор майже 20 поетичних збірок: «Соло на сольфі», «Автопортрет у червоному», «Вікно у сад», «Концерт для скрипки, дощу и цвіркуна», «Дім під каштаном», «Ярмарок чудес», «Останній вуличний шарманщик», «Вечірка у старій винарні», «Пори року», «Євангеліє від Ластівки: Вибрані твори», «Світло вечірне». У її творчому доробку багато поезій для дітей: «Достигають коло сочки» (1964 р.), «Вуличка мого дитинства» (1978 р.), «Двічі по два – дорівнює кульбабці» (1983 р.), «Казки буфетного гнома» (1985 р.), «Новорічна історія про двері, яких нема, і про те, як корисно іноді помилятися номером» (1986 р.).

Збірка «Світло вечірне» (2010 р.) балансує між трагічністю і смутком людської душі. На перший погляд, це книга про старість і про близький Відхід за Межу. Це обумовлюється рядками та анотаціями: «...Ми вже своє зробили. / Далі – турбота Божа» [4, 6]. З-під пера І. Жиленко вийшло художньо-публіцистичне видання «Номо Feriens: Спогади».

Під впливом соціалістичної ідеології літературознавці негативно оцінили творчість І. Жиленко, перш за все, тому, що вона не відповідала ідеологічним настановам. І. Жиленко, на їх думку, невизначено висловлювала політичні погляди, точніше, була аполітичною. Поетесу цікавили проблеми моральні, загальнолюдські, понадчасові, питання родинних стосунків. Поціновувачі творчості мисткині відзначали інакшість поетичного світовідтворення, що підтверджує в передмові до збірки «Євангеліє від ластівки» М. Жулинський [3].

М. Коцюбинська так схарактеризувала внутрішній світ І. Жиленко: «У поетеси свій чітко

окреслений стабільний мікрокосмос. Його осереддя – рідний дім, своя кімната – як фортеця, без якої не вижити в цьому розбурханому недоброму світі» [4, 108].

«Люблю я жить! І клопіт свій люблю. / Злочинний вечір той, що без утоми. / Я все із насолодою роблю: / Пишу поеми, і город полю, / І квітники плекаю коло дому...» [2, 76].

Про себе І. Жиленко зазначає: «Бог дав мені гостре і радісне світовідчуття (відчуття краси), за наявності якого не треба філософсько-релігійних костурів, аби підтримувати в собі почуття безсмертя. Я денна людина, «жайворонок, що захлинається співом над полем битви» (метафора Ф. Моріака). Ніколи не любила ночі, не вдвлялась у неї, не писала про неї віршів. Мою душу Господь пустив на землю, як сонце – промінь, щоб він перебіг зі світанку в ніч і згас, повернувшись у сонце... Але залишив трішки тепла і світла на землі» [2, 136]. Ірина Володимирівна – лауреат премії ім. В. Сосюри (1987 р., за книгу віршів «Дівчинка на Кулі»); за «Вечірку у старій винарні» її вшановано Державною премією ім. Т. Г. Шевченка. Премію імені Василя Стуса письменниця отримала 14 січня 2012 р.

Із щоденникових записів поетеси 1962 р. дізнаємося про кохання, що спалахнуло між нею і В. Дроздом. Також є нотатки В. Дрозда: «Познайомився з Іриною Жиленко на літературному вечорі у Спілці. Пішов її проводити. На сходах біля Сінного базару того ж таки вечора впевнено сказав їй, що ми одружимося. Ірина розсміялася. Другого вечора, коли я повторив свої слова, вона вже не сміялася. А на третій день ми подали заяви... Прийшов, побачив, перемиг» [2, 145]. За місяць вони одружуються та гармонійно проживають разом вічність. У шлюбі визначних українських письменників народжуються видатні діти: донька – Оріся Жиленко, великий вчений, кандидат богослов'я, історик; син – Павло Дрозд – комп'ютерний геній.

А до того було достатньо прикроців і страждань, які родина літераторів сприймала загартовано: «Не по самих трояндах пройшла я життям. Але зараз, коли відпливло моє велике і добре літо і надійшла велика осінь – не хочу говорити про страждання, яких завдавали мені і люди, і доля, і держава. Так, били дошкульно, і били під серце, але моє серце стало

вже гумовим, як веселий, міцний м'яч. Вм'яти-на вирівнюється, і я знову посміхаюсь, і молюсь Богові своїми віршами – бо тільки так і вмю молитися. Не випрошую того, чого не маю, а дякую за те, що є. Бог любить вдячних. Бог дає людям просте людське життя, як гаму в сім нот. Симфонії з них мусимо творити самі. Життя – надсильний, подвижницький труд і творчість. По роботі ж – вмиротворенність і тихе осяяння... Але тільки по роботі.

Прожила щасливе життя. Нележке. Хто сказав, що бути щасливою легко? Яка там свобода! На світі немає свобод для люблячих і моральних людей. Вільними від обов'язку, труда і гострої, болісної жалості до близьких бувають тільки егоїсти. Тяжко трудилась і фізично, і духовно. Суспільна чернь (хоч і при владі) все зробила і робить далі для того, аби митець не міг заробити на життя своєю творчістю, а мусив «пропитання ради» все життя мішати смичком борщ і забивати гвіздки. Втім, я не нарікаю на труд. Поза трудом не буває ні щастя, ні самоповаги, ні шани од людей» [2].

Шістдесяті роки Ірина Володимирівна називає відлунням двадцятих, акцентуючи на тому, що відлуння завжди є тихішим за погук: «Все у нас було «благопристойніше», ніж тоді: і репресії, і вбогість, і розшарування між «кастами», і глибина падіння людини. Я їла макарони з тюлькою, а Докія щоденно – лише шматочок сухого хліба з трав'яним чаєм, та ще ті гриби, які сама й збирала, бо й жила майже в лісі» [2, 614]. Ірина Володимирівна не випадково проводить паралелі з письменницею й істориком Докією Гуменною, яка потрапила до жорна раннього соціалізму, але вижила. Сильний дух людини надає наснаги протистояти обставинам, самоствердженням у ті неблагоприятні 60-ті рр. є слова І. Жиленко: «Я волю, я таки буду, хай хто що хоче каже! Хто це має наді мною старшувати? Чому, яким правом? Щирості в мене було понад верх, мусила її вихоплювати, аби було кому. Несила ламати себе, говорити неправду. Брехня в мене просто не виходить, як не могла б ходити на руках чи літати. Як я на своєму, то ти мене кидай у грязь, а собі буду князь!» [2, 614].

І. Жиленко цінувала друзів: «Шістдесяті роки – як найбільший Божий дар – принесли мені друзів. Минуло тридцять років. Сива я. Сиві мої друзі, багатьох вже немає. У багатьох

позаду – десятиліття в'язниць і таборів. Але – як квіти нев'янучі – завжди зі мною безсмертні і добрі посмішки Івана Світличного, Алли Горської, Віктора Зарецького, Василя Симоненка. Завжди в мені (глибока, аж тану од неї) ніжність до сивесенького Панаса Заливахи, до Михасі Коцюбинської, до Євгена Сверстюка, до Ліни Костенко. Це – моя родина, моє велике, мужнє, нещасне і щасливе покоління. Лицарі духа.

Не сказати, щоб я була дуже компанійською. За натурою, за душевною організацією – я швидше схимниця. З роками, з нависанням гнітючого і підлого чорнохмарря тоталітаризму над нашими головами ми губили друзів. Одні пішли хресними шляхами, другі – іудівськими, а треті – як я – міцно зімкнули перламутрові скойки душі, «законсервувались» (як сказав про мене Євген Сверстюк) – бо це була єдина можливість не спідліти. Але Євген не мав рації в тому, що моя «законсервованість» тільки – реакція на реакцію. Бо завжди, від самої юності я була вже такою – закритим бутонем – і цвіла досередини. [...] Звісно, моя відстороненість від політичної і громадської суєти, кар'єризму, боротьби честолубств тощо – це потреба душі» [2]. Поцінування людських радощів, втрата друзів, арешти інтелігенції, Чорнобильська трагедія – все це позначається на творчості поетеси. Вона зазначала, що випробування загартовують людину, вдосконалюють, підносять талант на вищий щабель.

Найбільшим горем у житті Ірини Жиленко була втрата її другої половинки: Володимир Дрозд помер у 2003 р. Лише підтримка друзів допомогла тоді поетесі вийти з важкого стану.

Ірина Жиленко любила життя, була вдячна долі за все: «Тримаймось, друзі мої – шістдесятники! Щоб там не казали недруги, ми не марно прожили роки. І я теж (хоч і камерна, і аполітична) гідно прожила і свою романтичну юність, і чудесну трудову зрілість. Гідно проживу і мудру чистоплотну старість – теж трудову. Спочинемо – там...» [2, 255]. З серпня 2013 р. не стало великої поетеси, та творчість її актуальна і не відкритою повністю.

Спроба аналізу життєвого та літературного шляху І. В. Жиленко доводить, що її творчість є зразком української літератури, в якому репрезентовано домінанти національної ментальності. Заслуга І. В. Жиленко не лише в

тому, що вона довела необмежені можливості українського поетичного слова, а й у тому, що вона висловила передові, гуманістичні ідеї свого часу у всій їх складності, суперечливості, в усьому переплетенні актуальних, злободенних питань. Літературна творчість Ірини Жиленко потребує належного осмислення й оцінки. На жаль, межі статті не дозволяють розкрити всю повноту цієї теми. Творча спадщина мисткині є визначним культурним надбанням, тому може бути темою не одного монографічного дослідження.

К. SARDARYAN
Kharkiv

THE MORAL IMPERATIVES OF IRYNA ZHILENKO'S ATR WORK

The article examines and reveals fact-based and fiction material referring to the life and creative career of an outstanding Ukrainian poetess Iryna Zhilenko in the cultural context. The analyze proves that her works are the paragons of Ukrainian literature that represent the dominants of national mentality. I. Zhilenko deserves credit not only for proving the unlimited possibilities of Ukrainian poetic word but also for expressing progressive and humanistic ideas of her time not with standing the complexity and perplexity of this task.

Key words: life, literary activity, estimation of works, the Sixtiers.

К. Г. САРДАРЯН
г. Харьков

НРАВСТВЕННЫЕ ИМПЕРАТИВЫ ТВОРЧЕСТВА И. В. ЖИЛЕНКО

В статье проводится осмысление, репрезентация фактологического и художественного материала, касающегося жизненного и творческого пути выдающейся украинской поэтессы – И. В. Жиленко в культурном контексте. Доказано, что ее творчество является образцом украинской литературы, в котором представлены доминанты национальной ментальности. Заслуга И. В. Жиленко не только в том, что она доказала неограниченные возможности украинского поэтического слова, но и в том, что выразила передовые, гуманистические идеи своего времени во всей их противоречивости.

Ключевые слова: жизненный путь, литературная деятельность, оценка творчества, шестидесятиничество.

Стаття надійшла до редколегії 30.03.2015 р.